

ORGANITZACIÓ FAMILIAR I POLÍTICA DE GRUP A L'ÈPOCA MODERNA: ELS FIVALLER DE BARCELONA

Maria Adela Fargas Peñarrocha

INTRODUCCIÓ

El tema que em proposo abordar, és el de la relació existent entre el funcionament intern d'una família de l'oligarquia urbana tradicional i la dinàmica d'intervenció al poder polític, des d'un cas concret. Les famílies polítiques de Barcelona havien gaudit durant els temps baixmedievals d'una absoluta concentració de càrrecs municipals, esdevenint veritables castes administratives arrelades al municipi, i molts cops enfrontades en bàndols. Els Fivaller, família d'origens de canviadors i ciutadans honrats, enriquida pel comerç durant el segle XIV, la trobem des del XIII fins dos segles endavant participant activament a la política municipal.¹ La neutralització de les antigues rivalitats i la restauració de l'ordre polític oligàrquic,² comportà la designació d'un nou mecanisme d'accés a les institucions catalanes,³ part

¹ Alguns dels seus membres són força coneguts per a la història medieval catalana: Ramon Fivaller, gran col·laborador de Martí l'Humà i d'Alfons el Magnànim, custodià el castell de Casp durant les reunions dels compromissaris; el seu germà Joan Fivaller, durant la seva conselleria s'enfrontà amb Ferran I reclamant-li els drets del vectigal de la carn. Es trobava implicat a un dels bàndols urbans enfrontats per raó de certs càrrecs, al costat dels Vallseca i dels Palou amb qui més tard enllaçaria una branca de la família, integrant-se dins la petita noblesa. Al llarg del segle XV, destacaren com a bigaires exercint la política al municipi. Coincidint amb el primer fort atac de la Busca, l'altre partit municipal, a partir de 1451 es manà el segrestament dels béns d'alguns dels caps dels ciutadans honrats, entre ells, Bernat Fivaller, qui destaca en la contraofensiva. Anys més tard, a la guerra civil, seguí la causa del General contra Joan I. AHC B (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona). Manuscrits. Sèrie. B-37: Pere Joan Comes. "Historia de Joan Fivaller, conceller en cap" al seu *Llibre de algunes coses assenyalades*. Barcelona, 1583. Fols. 1r-8v. C. Batlle, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, vol. 1. Barcelona, 1973; *Diccionari biogràfic*. Vol. 2, pp. 221-224. Barcelona, 1968. *Diccionari d'Història de Catalunya*, pp. 465-466. Barcelona, 1992. M.-T. Ferrer Mallol. "Lluites de bàndols a Barcelona en temps del Rei Martí l'Humà" a *Estudis d'història medieval. Estudis dedicats a Ferran Soldevila*, vol. 1, pp. 77-94. Barcelona, 1969.

² J. Vicens i Vives, *Ferran II i la Ciutat de Barcelona*. Barcelona, 1932, vol. 2, pp. 283 i ss. J.-S. Amelang, *La formación de una clase dirigente: Barcelona, 1490-1714*. Barcelona, 1986, pp. 41-42 i 206.

³ Sobre el tema, J.-M. Torras i Ribé, *Els municipis catalans de l'Antic Règim, 1453-1808*. Barcelona, 1983, pp. 59-94.

del programa de reformes de Ferran II.⁴ El sistema insaculatiu, però, propicià inevitablement la formació de clans.⁵ Des de la seva introducció i especialment un cop retirat el Beneplàcit Reial en finalitzar el regnat de Ferran II, algunes de les poderoses famílies de la vella oligarquia, davant la improbabilitat per a monopolitzar certs càrrecs, intentarien com a alternativa desenvolupar una subtil política de relacions familiars, a fi d'eixamplar la xarxa dels potencials candidats a les vacants de les nòmines d'insaculacions entre afins i parents, i sobre els quals l'atzar elegiria posteriorment. Una política de relacions, a més, que s'havia de correspondre amb una organització familiar interna determinada.⁶ Per això aquest tema arrenca de la reforma institucional. L'exemple dels Fivaller n'és prou eloqüent.

EVOLUCIÓ DE LA FAMÍLIA FIVALLER ALS SEGLES XVI I XVII

Fins a les acaballes del món modern, aquesta família reflexa una gran capacitat de perpetuació en diferents nivells d'actuació social, patrimonial o polític. Algunes circumstàncies i calculades estratègies la portaren a combatre contra les adversitats que a moltes d'altres famílies d'identiques arrels i semblant prosperitat les conduïren a l'extinció biològica i com a classe de poder en un procés de desbancament del mateix.⁷

Cadascú dels epígrafs que segueixen a continuació responen als diferents terrenys d'actuació habitual d'una família poderosa. Foren en aquests per tant, on l'interessava adaptar-se davant dels canvis per continuar perpetuant-s'hi i on crear alternatives que la permetessin o bé d'obtenir els mateixos beneficis quan minvava la seva capacitat de controlar una porció

⁴ A. Casals, *Els últims anys del regnat de Ferran II (1510-1516)*. Test de llicenciatura, UB, 1989.

⁵ De fet molt pocs dels matriculats en les bosses de ciutadans i militars, foren els que es repeteixen el l'executiu del municipi. J.-L. Palos, *La práctica del gobierno en Catalunya (siglos XVI y XVII)*. *Las Cortes, la Generalitat y el Municipio de Barcelona*. Tesi doct. Bellaterra, 1990. Vol. 1, p. 330.

⁶ El concepte d'*organització familiar* per alguns autors com Rowland és més adequat que *estratègia*. L. Ferrante, "Strutture o strategia? Discussioni sulla storia della famiglia" a *Quaderni Storici*, 56. Bolonia, 1984, p. 620. A. Rodríguez Sánchez, "Métodos de evaluación de las estrategias familiares en el Antiguo Régimen" a *Fuentes y métodos de la historia local*, Zamora, 1991, pp. 141-153.

⁷ Deixarem de banda en aquest estudi una branca, mancada de descendència masculina, que enllaçà amb la noblesa a mitjans del segle xv, deslligant-se de l'entorn de la Ciutat. De les quinze famílies de l'oligarquia urbana baixmedieval que mantingueren més de vuit membres a les conselleries de la ciutat al llarg de dos o tres segles, només deu arribaren al segle xvii i tan solament sis s'inscriuen entre les més poderoses de l'Edat Moderna. D'entre aquestes hi figuren els Fivaller. J.-L. Palos, *La práctica ...*, op. cit. Vol. 1, p. 265 i vol. 2, p. 285. Tots els càrrecs que s'esmenten en aquest article provenen de l'apèndix que es conté al volum segon.

de l'oferta de poder a cada terreny o bé que l'obrissin d'altres vies per assolir-la. Molts cops aquestes estratègies donaven llurs fruits al llarg de més d'una generació. Des d'aquest paràmetre generacional doncs, podem estudiar l'evolució familiar.

1. ELS RECURSOS HUMANS I L'EXPANSIÓ DE LA FAMÍLIA

Sis. foren els Fivaller que veuen canviar la centúria. Probablement la majoria d'ells germans i alguns cosins-germans, a jutjar per la informació de llurs testaments conservats, constitueixen l'última generació del segle xv i la primera del xvi. Pertanyien a una branca que es fusionà amb la família Despuig.⁸ D'entre aquests, només podem seguir l'evolució de Bernat, Jaume, Ramon i Galcerà, els únics amb descendència que visqueren a Barcelona.⁹

La segona generació, semblava a priori estendre l'arbre familiar, ja que cadascú d'ells tingué entre tres i quatre fills. Tanmateix una d'aquestes branques colaterals s'extingí prematurament cap a la dècada dels anys trenta. Efectivament, dels quatre fills de Galcerà Fivaller, cap morí amb descendència: a Perot i Honorat, els sobrevingué la mort sense haver contractat núpcies.¹⁰ Això ens indica que probablement moririen molt joves, res estrany si tenim en compte l'onada d'epidèmies de pesta que assaltà la ciutat durant aquells anys.¹¹ Ultra això, no restava ningú per allargar la família, ja que els altres germans, Aldonça i Gaspar, entraren en religió. Les mesures adoptades contra el desgast del patrimoni, com en aquest cas la col·locació de dos dels fills a la vida religiosa, deixaven a vegades a l'empar de factors extraordinaris de signe mortífer la continuïtat de la família. Una família des d'ara, prou limitada pel que fa al nombre d'adults.

Cap als anys vint, només s'aplegaren els successors de segurament la meitat dels qui començaren el segle: la branca de Bernat i de Jaume Fivaller, tot i això, s'extingiria per semblants raons en aquest moment. Bernat només tingué dues filles i un fill, Miquel, i aquest al seu torn un de cada

⁸ F.-J. Morales Roca, *Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña*. Vol. 1, pp. 241-242. Barcelona, 1983. Els orígens de les famílies que apareixen en el present estudi provenen dels dos volums d'aquesta obra.

⁹ El donzell Francesc Fivaller i Despuig visqué a la ciutat de València. L'última notícia que en sabem en relació als seus germans fou que son fill el també donzell Miquel Fivaller rebé bona part del patrimoni de Galcerà Fivaller i Despuig, son oncle, a través de la donació universal que li'n feu el cosí-germà Perot. AHPB (Arxiu Històric de Protocols de Barcelona). Not. Joan Llorenç Calçà, *Pliego de testamentos de varios años*. Llig. 2. s.n. L'altra germana fou Aldonça Fivaller i Despuig, abadessa del monastir de la Trinitat.

¹⁰ AHPB. Not. Joan Llorenç Calçà, *Pliego de testamentos de varios años*. Llig. 2. s.n.

¹¹ A. Simon i Tarrés, "La població catalana a l'època moderna. Síntesi i actualització" a *Manuscrits*, 10. Bellaterra, 1992, p. 228.

gènere, darrera dels quals no hi trobem cap rastre.¹² Paral·lelament Jaume Fivaller en tingué tres fills mascles, dels quals després descendiren varies filles, que en casar-se es deslligaven de llur família.¹³ En canvi la branca de Ramon fou la que es perllongà durant els segles successius i on es concentraren alguns dels noms més coneguts de la dinàmica política del moment. La raó? l'àmplia descendència del seu únic fill mascle d'entre els tres que tingué: Francesc. Aquest formà una família amb tres fills i una filla (a banda dels quatre fills naturals que adreçà vers el monacat), i inaugurà una tercera generació més forta que la dels seus cosins,¹⁴ inserta en una conjuntura demogràfica relativament més favorable.¹⁵ D'entre els fills, Honorat, Bernat i Francesc Ramon, el primer en tingué dos que sembla que s'establiren fora de la ciutat definitivament.¹⁶

Durant les dècades que envoltaven el canvi de segle, només l'única quarta generació que sobrevisqué fou la procedent de Bernat i de Francesc Ramon, cadascú amb una filla i dos fills. D'entre els fills d'aquest últim, només perpetuà la línia Francesc Cosme, ja que l'altre únic germà Miquel Joan, fou canonge a Tarragona.¹⁷ A mitjans del segle XVII, acabà esgotant-se aquesta línia de descendència. Dels seus fills, Francesc Ramon, morí sense cap successor, Joan fou canonge, i d'altra banda es disgregà amb la seva filla Anna.¹⁸

En aquells anys de gran depressió econòmica agreujada per les sotragades de la pesta,¹⁹ totes excepte una de les branques familiars que s'havien anat configurant feia aproximadament cent anys, desaparegueren. I la supervivent, força reduïda. Potser per aquesta raó la tendència entre els Fivaller a formar algún fill per a la religió cessà radicalment: el darrer que hi trobem fou Ferran, fill de Bernat Fivaller, esmentat més amunt. Calia casar doncs, els pocs fills que restaven.

¹² AHPB. Not. Pere Fitor (major), *Primum librum testamentorum et aliarum ultimarum voluntatum 1549-1576*. Llig. 19. s.n.

¹³ AHPB. Geroni Canyelles, *Manual de testaments, 1502-1545*. Llig. 1. s.n. Jaume Benet Miquel, *Primum testamentorum liber, 1528-43*. Llig. 4. s.n.

¹⁴ AHPB. Antoni Anglès, *Secundus testamentorum liber, 1528-40*. Llig. 19. s.n.

¹⁵ De fet des del 1531 fins al 1558 no tornaren a assetjar els contagis de pesta a la ciutat de Barcelona. A. Simon Tarrés, *art. cit.*, p. 228.

¹⁶ AHPB. Not. Antic Servat, *Secundi libri testamentorum, 1614-1621*. Llig. 42. Fols. 107r-111r. També vegi's l'estudi genealògic de F.-J. Morales Roca, "Historia de la muy ilustre Casa de Fivaller" a *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, IX, 1981, p. 344. Segons aquest autor, Honorat de Fivaller es casà a Puigcerdà on s'establí.

¹⁷ AHPB. Francesc Solsona, *Secundus testamentorum liber, 1550-1575*. Llig. 2. Fols. 47r-54r; Joan Vicenç Cellares, *Secundus testamentorum liber, 1592-1607*. Llig. 25. Fols. 52v-55r.

¹⁸ AHPB. Francesc Blanch, *Primus capitulum matrimonialium liber, 1600-1698*. Llig. 13. s.n.; Lluís Collell (menor), *Llibre segon de testaments, 1636-1656*. Llig. 12. Fols. 1r-5r; Antoni Joan Fita, *Liber secundus testamentorum, 1616-26*. Llig. 29. Fols. 91v-94r.

¹⁹ A. Simon Tarrés, *art. cit.*, p. 219.

La branca supervivent que es perllongà durant tot el segle, fou precisament la de Bernat Fivaller. Malgrat que només casà un fill i tingué d'aquest un únic nét, Geroni i Miquel respectivament,²⁰ llur sisena generació s'amplià configurant-se amb tres besnets i una besneta. Sembla que d'aquells, tan sols Ferran aconseguí de salvar llur família de l'alta mortalitat que assetjà la dels seus germans,²¹ potser en consonància amb l'epidèmia²² i les incidències de la guerra. Ferran tingué quatre fills: Pere, Francesc, Josep i Ferran i una filla, Maria, que constitueixen la setena generació. A la següent n'eren cinc de Pere i dos de Ferran, ja que els altres germans desconeixem si es varen casar.²³ L'augment de la família coincidia amb una conjuntura general de recuperació econòmica.²⁴

Cadascuna de les vuit generacions que hem esmentat evolucionaren de manera tal que el nombre de recursos humans, o sigui de fills a cada etapa, mai excedí les possibilitats d'una constant distribució de llur presència en el poder polític de la ciutat com tampoc els imperatius de concentració dels recursos econòmics.²⁵ Pel que fa al primer era una presència circumscripita fonamentalment a l'àrea on tradicionalment s'hi arrelaren durant els temps baixmedievals, el Consell de Cent.²⁶ L'escàs nombre de membres de la família limità durant molt de temps el desplegament d'una eficaç política d'expansió a d'altres àrees de govern. Quant al segon, les petites branques colaterals condemnades a l'extinció a causa sobretot de l'alta mortalitat masculina en front d'un alt nombre de filles que es disgregaven del nucli familiar, provocaren un procés creixent d'acaparament patrimonial a la línia de descendència agnàtica que anava sobrevivint. En el moment culminant d'aquest procés, quan ja només restava una única branca nodrida per les antecessores i colaterals, la qual centralitzava tots els recursos familiars guanyats, aquest llinatge adquirí el grau de noblesa. Això succeïa entre els

²⁰ AHPB. Not. Marias Amell, *Manual de testaments, 1616-1639*. Llig. 13. Fols. 163r-171r.

²¹ AHPB. Francesc Reverter, *Primus liber testamentorum et ultimarum voluntatum, 1638-49*. Llig. 21. Fols. 58v-66r.

²² A. Simon Tarrés, *art. cit.*, p. 229.

²³ AHPB. Not. Ramon Vilana Perlas, *Primus testamentorum liber, 1657-1681*. Llig. 34. Fols. 239r-241r; id., *Segon llibre de capitols matrimonials, 1665-1669*. Llig. 38. Fols. 293r-298v; id., *Sisè llibre de capitols matrimonials, 1681-1689*. Llig. 45. Fols. 199r-205r; id., *Serè llibre de capitols matrimonials, 1690-1697*. Fols. 35r-43v.

²⁴ E. Serra, *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Senmenat 1590-1729*. Barcelona, 1988. pp. 298-307.

²⁵ De fet les "ruptures de successió" foren un element que concentrà la renda familiar. E. Serra, "Els Gualbes ciutadans de Barcelona: de la fallida bancària del segle XV a l'enllaç nobiliari del segle XVII" a *I Congrés d'història moderna de Catalunya*. Barcelona, 1984. pp. 479-494; id., "Evolució d'un patrimoni nobiliari català durant els segles XVII i XVIII. El patrimoni nobiliari dels Senmenat" a *Recerques*, 5. Barcelona, 1975. pp. 34-65.

²⁶ Presència de menor intensitat que aleshores, tal com succeí en altres casos, com els Gualbes. E. Serra, "Els Gualbes...", *art. cit.*, p. 480.

anys trenta i quaranta del segle XVII. Les generacions que s'encaminaren cap a la noblesa, haurien vist perillar llurs rendes patrimonials ja que coincidiren amb una llarga conjuntura de devallada d'aquestes i de desajustaments productius causats per la guerra,²⁷ de no ser perquè la incidència a la família de l'augment de la mortalitat permeté una protecció del patrimoni per la via de la centralització.

La tendència de la ramificació a la unificació familiar, contribuï a retreure un assoliment més ràpid de l'esmentat grau. Probablement entre diversos membres d'una família, el repartiment de llurs comeses afavoria una major difusió de les expectatives i contactes sociopolítics i probablement el contrari disminuïa les possibilitats d'agilitzar les seves aspiracions d'enlairement social.

El nombre de components d'un llinatge pot influenciar moltes de les seves actuacions socials i determinar l'evolució com a grup. Les circumstàncies demogràfiques familiars, expressió de la conjuntura general, afavoriren als Fivaller en la capacitat de perpetuar-se durant els segles moderns. El desenvolupament d'una branca familiar per sobre de l'extinció d'altres, al concentrar els recursos, els permeté d'aprofitar les etapes en alça, enfortint llurs fonaments de base i de defensar-se quan el sentit conjuntural era contrari. En canvi el mateix fenomen els retardà la pujada d'un esglaó a la piràmide social. Només la conveniència política els ho oferí.

2. ALIANÇA I PODER

La pràctica matrimonial entre les famílies dirigents, constitueix un inestimable camp d'observació de llurs activitats i situació interna: a nivell polític cada aliança ens revela la localització dins d'un grup de pressió o forma part d'un complex de interessos per reequilibrar el poder i a nivell econòmic ens indica la necessitat de recomposició de les rendes familiars.²⁸ Dins d'aquest tenor l'homogàmia tot i que era una tendència indubtable, cal precisar que no en tots els moments els Fivaller es casaren amb famílies del mateix rang.²⁹

De la primera generació només coneixem els enllaços de Ramon, amb Isabel de Santmartí al 1502 i Bernat amb Angela Sapila al voltant dels anys

²⁷ E. Serra, *Pagesos i senyors...*, op. cit., pp. 298-307.

²⁸ La pertinença a una xarxa matrimonial determinà tant els nivells de renda com els comportaments diferenciats i confrontats entre els membres del Braç militar. E. Serra, "Els Gualbes...", op. cit., p. 482; íd. "Els Guimerà, una noblesa de la terra" a *Recerques*, 23. Barcelona, 1990, p. 16.

²⁹ Cfr. F.-J. Morales Roca. "Historia de la muy Ilustre Casa de Fivaller", art. cit., pp. 305-345.

noranta del segle XV.³⁰ Cada aliança és il·lustrativa de la realitat més pròxima de cada contraient. En aquest sentit si per un costat fou el cavaller Bernat Fivaller, a diferència dels seus germans, qui més participà a les Corts durant aquells anys,³¹ això li permeté de contactar amb altres famílies del Braç Militar que hi assistien persistentment. Per aquesta raó es casà amb la filla d'uns "generosos" de Lleida, els Santmartí, que des de principis del segle XV hi eren convocats. D'altra banda, el donzell Ramon Fivaller s'havia casat amb una Sapila. Ambdúes famílies, formaren part a mitjans del segle XV de les oligarquies bigaires de la Ciutat.³² Ramon no es dedicà pas a la política. Sí, però, el seu germà el ciutadà honrat Galcerà Fivaller. Les primeres notícies que en tenim el situen participant durant els controvertits anys en què es dibuixaven les reformes del Redreç Municipal de Ferran el Catòlic. Passà aviat a formar part del partit què, encapçalat per Jaume Destorrent, recolzà la política del Rei al municipi entre 1491 i 1510.³³ Col·laborà, inclús, en la tasca de desplaçament de certs enemics del partit que havien ocupat alguns oficis municipals.³⁴ Entre els altres partidaris de la política reial, beneficiaris de diversos favors del monarca, també destacaren els Sapila.³⁵ El matrimoni del seu germà Bernat venia a fusionar en definitiva, uns interessos paral·lels i per tant a estendre els lligams d'influència i de pressió política que dintre del grup destorrentista, únic al poder,³⁶ convenia consolidar. De fet durant la dècada dels noranta els Sapila arribaren a ocupar dues conselleries.

Vers la segona dècada del XVI, es contragueren els matrimonis del donzell Francesc. Leonor i Angela, fills de Ramon Fivaller, que s'aliaven amb Magdalena Miquel, el Regent del Consell d'Aragó Miquel May³⁷ i el jutge del Reial Consell Joan Pasqual, respectivament.³⁸ Aleshores tant Francesc com son oncle Galcerà Fivaller, eren involucrats en l'executiu del municipi:

³⁰ Morales Roca. "Historia de la muy ilustre...", art. cit., p. 344; AHPB. Not. Antoni Anglès. *Secundus testamentorum...*, llig. I.

³¹ Bernat assistí a les Corts de Barcelona de 1493 i 1503, les de Tortosa de 1495 i les de Montsó de 1510 i 1512. Morales Roca. "Historia de la muy ilustre...", art. cit., p. 317.

³² Els dos partits de la Barcelona de mitjans segle XV foren la Busca i la Biga, reformistes i oligàrquies, respectivament. C. Batlle, *La crisis...*, vol. 2, pp. 603-613.

³³ Galcerà Fivaller fou nomenat entre els jurats de la confiança de Jaume Destorrent (cap del partit que integrava moderats de l'antiga Busca i Biga) l'any 1491 ademés de rebre el càrrec de cònsul de Llotja. J. Vicens i Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona, 1479-1516*. Vol. 2, p. 135.

³⁴ Íd. *Ibid.* v. 2, pp. 138-9.

³⁵ Íd. *Ibid.* v. 2, p. 101.

³⁶ Aquest partit oligàrquic que substituïa als anteriors oferint-se al Rei per acabar amb aquells, es beneficiava tot sol del govern. Íd., *ibid.*, p. 137.

³⁷ P. Molas. *Família i política al segle XVI català*. Barcelona, 1990, pp. 15-17. Segurament es tractava del primer enllaç de Miquel May, ja que el segon conegut fou amb una Setantí.

³⁸ AHPB. Not. Antoni Anglès. *Secundus testamentorum...*, llig. I. s.n.

al 1509 Galcerà era conseller segon, al 1514 Francesc era cònsul de mar ensem amb Galcerà que era conseller en cap i al 1524 oncle i nebot, foren consellers primer i tercer respectivament. L'aliança de Francesc amb la família Miquel, d'origens mercaders i passat buscaire³⁹ s'inscriu, tal com succeí temps enrera amb l'enllaç amb els Sapila, en la línia de relacions establertes dintre del cercle polític municipal: feia poc que Dionís Miquel havia estat conseller en cap. En aquest cercle, per assegurar l'expansió de la participació familiar salvant els obstacles del nomenament pel joc de l'atzar via insaculació, calia no perdre l'ocasió d'un enllaç que hi ampliés doncs les possibilitats de permanència. Així, quan el nom d'una família s'havia perdut en el terreny polític sota l'oblit de la sort, podia trobar-se defensant igualment llurs interessos darrera dels parents o afins que hi continuaven. Uns o altres, podien exercir nominalment el poder, però la realitat és que darrera dels titulars s'amagava expectant una mateixa comunitat de sang i d'interessos. En efecte, entre l'any 1510 i 1530 que era quan Francesc Fivaller i Sapila era casat amb una Miquel, per intervals de gairebé cada cinc anys aquestes tres famílies coaligades en una sola, estaven exercint els més alts càrrecs del Municipi: una de les tres primeres conselleries o el clavariat com en el cas de Perot Miquel en 1518. Els matrimonis de les seves dues germanes, eren d'una classe ben diferent. Era la primera vegada a la família que tenien lloc uns enllaços amb membres de l'alta administració reial. En especial l'aliança de Leonor Fivaller amb Miquel Mai, per la seva posició al front del Consell d'Aragó, els oferiria considerables avantatges, en termes de favors i promoció. De fet, la relació amb els Mai fins acabar en pacte familiar, no era estranya si recordem que Galcerà Fivaller, oncle de Leonor, fou un dels jurats per manament reial de Ferran II durant el redreç de la institució municipal i mentrestant, Joan Mai pare de l'anterior, era Regent la Reial Cancelleria. Ambdós, tot i que en espais de poder polític diferents, pertangueren al grup de col·laboradors del Rei Catòlic.

Similarment, l'enllaç de la seva cosina germana Aldonça, filla de Bernat amb Lluís Destorrent, venia influenciat pel joc de les relacions polítiques.⁴⁰ Aquest matrimoni anunciava una treva entre certs sectors de dues famílies que en els darrers temps s'havien enfrontat. L'any 1512 esclataren grans rivalitats entre els dos bàndols barcelonins d'arrels destorrentistes i oposicionistes: en una facció hi era compromès, entre molts més, el donzell Jaume Joan Fivaller i a la contrària els descendents de la casa Destorrent.⁴¹ Probablement no tots els Fivaller eren del costat de Jaume. Galcerà mateix, oncle seu, no feia ni dos anys que encara col·laborava en coalició amb els Aguilar o els Sapila, que lluitarien en la facció destorrentista. La rancúnia

³⁹ C. Batlle, *op. cit.*, pp. 603-613.

⁴⁰ AHPB. Not. Pedro Fitor (major), *Primus testamentorum*. Llig. 19. s.n.

⁴¹ J. Vicens i Vives, *op. cit.*, v. 2, p. 367.

de Jaume Joan Fivaller vers l'oligarquia que havia dominat el Municipi durant les últimes dècades, té llurs arrels en el llarg plet que mantingué el seu pare el cavaller Jaume Fivaller contra el Consell de Cent pels drets que aquest exigia sobre els molins del Clot, de la seva propietat.⁴² Aquest assumpte els portà a allunyar-se de l'equip dirigent. Es mantingué al marge de les institucions de poder, i tot i que al 1523 gràcies a la pressió de les influències familiars li aconseguiren l'ofici d'alguatir reial, continuà causant alguns problemes.⁴³ Son germà Miquel, més tard s'immiscí també amb els recursos del bandolerisme.⁴⁴ Les acusades distàncies entre alguns membres de la mateixa família, es troben en relació amb l'existència de dos sectors diferenciats. La pròpia naturalesa jurídica del règim familiar⁴⁵ que primava la unitat sobre l'herència, engendrà aquesta sectorialització, impel·lint als fills a portar vides antagòniques. Els qui s'allunyaven de les línies d'actuació generals imposades des de la família, perdien oportunitats de col·locació. Els fills de Jaume Fivaller, en contraposició al destí dels seus parents, enllaçaren amb famílies de petits mercaders.⁴⁶

A la tercera generació, amb l'aliança al 1538 de Francesc Ramon, fill de Francesc Fivaller i Sapila, veiem aliar-se de nou aquesta família amb els Destorrent i Boixadors. La seva germana Eleonor es casà en 1546 amb el cavaller de l'Orde militar de Sant Jaume Francesc de Carrós i Requesens.⁴⁷ Ara començaven a rebre els fruits dels contactes de l'anterior generació. Per fi emparentaven amb les grans cases aristocràtiques catalanes, aleshores alts servidors de Carles I.⁴⁸ El matrimoni d'Eleonor Fivaller en especial, com igualment el de la seva tia Leonor amb Miquel May, havia de reportar una major intervenció de la família en els afers de l'administració reial i òbviament una posició de privilegi entre les famílies fidels del monarca. Efectivament fet anys després, llur nebot Cristòfol Fivaller, fou

⁴² Cfr. Morales Roca, "Historia de la muy ilustre...", p. 328.

⁴³ Problemes, per evadir les normes de preeminència entre els oficials de la Ciutat. *Manual de novells ardots vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní*. Barcelona, 1975, vol. 3, p. 343.

⁴⁴ Morí a una brega tinguda entre la seva quadrilla armada i uns soldats castellans, als afores de Barcelona. *Ibid.* V. 4, p. 105.

⁴⁵ Al respecte, J. Lalinde, "La problemática histórica del heredamiento", *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXXI, 1961, pp. 195-233. J. Maspons, *Derecho Catalán Familiar*. Barcelona, 1956.

⁴⁶ AHPB. Not. Geroni Canyelles, *Manual de testaments...* llig. 1. s.n.; Jaume Benet Miquel, *Primus testamentorum...* Llig. 4. s.n.

⁴⁷ AHPB. Francesc Solsona, *Secundus testamentorum...* s.n.; Andreu Miquel Mir, *Legajo de capitulos matrimoniales, 1546*. Llig. 14. s.n.; Pau Renard, *Manual de capitulos matrimoniales, 1548-1557*. Llig. 24, fol. 135.

⁴⁸ P. Molas, "Caballeros catalanes en las Órdenes militares de Castilla, siglos XVI y XVII", a *Quaderni Stefaniani*. Pisa, 1988, pp. 71-82. F. Soldevila, *Història de Catalunya*. Barcelona, 1962, vol. 2, p. 933.

magistrat del Reial Consell.⁴⁹ Amb tot, fonamentalment la tasca política familiar continuava enmig del govern municipal. Bernat, germà dels anteriors, seria dos cops conseller en cinc anys, concretament al 1569 conseller segon (el mateix any que l'altre germà Francesc Ramon fou nomenat part de l'ambaixada davant del Rei amb motiu dels arrestaments fets als diputats⁵⁰) i al 1574 en cap. Els matrimonis de Bernat es mantingueren dintre d'uns marges socials i de relacions força limitats:⁵¹ la sectorialització i diferenciació interna familiar, els determinava de nou.

Durant l'últim quart del segle XVI, les aliances més interessants políticament organitzades pels Fivaller foren les de Gerònima i Francesc Cosme fills de Francesc Ramon, amb Joan Carles de Calders i Anna Xammar.⁵² El primer enllaç d'aquella quarta generació, amb un Calders, era també el primer que pactaven amb una família amb reconegut poder a la Diputació. Els Fivaller començaven doncs la segona meitat del segle amb nous contactes en una altra àrea de domini polític. Aquests contactes concretament assolits amb un Calders, família destacada per manipular les eleccions dels membres del Consistori en favor del propi clan,⁵³ féu que no resultés gens sorprenent que al cap d'uns pocs anys sortís un Ferran Fivaller, cosí-germà de Gerònima Fivaller de Calders, com a Oïdor eclesiàstic. Segles transcorregueren sense ocupar un Fivaller una plaça al Consistori de la Diputació: anys només, després d'una aliança que els havia introduït al petit cercle dels clans que ho controlaven. L'altra aliança venia a completar una política matrimonial encaminada a introduir-se en els terrenys polítics que foren poc dominats per la família. Especialment era el cas dels Xammar, influents juristes a l'administració reial. Concretament el sogre de Francesc Cosme fou Regent de l'Audiència de Mallorca. Així, en acabar el segle XVI, els Fivaller personalment o per relacions de parentiu, es movien en el terreny de totes les principals institucions de govern.

Francesc Cosme Fivaller casà son fill Francesc Ramon a començaments del segle següent, amb Clara Argençola, filla del Portantveus de la General Governació. Aquest entrocament amb una família de les més representatives del Braç militar a les Corts, coincideix amb la seva extensa presència (dos ó tres d'ells i quatre parents) en el si del Braç a la darrera del 1599.

⁴⁹ AHPB. Not. Antic Servat, *Secundus liber testamentorum*. Llig. 42. Fols. 107r-111r.

⁵⁰ *Dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 5, p. 22.

⁵¹ Primerament enllaçà en 1551 amb Alexandrina de Soldevila, d'una família de la baixa noblesa tarragonina, i en segones noces amb la filla d'un notari públic, Angela Casademunt, en 1567. BC (Biblioteca de Catalunya), Not. Jaume d'Encontra, Capítols matrimonials, 1563-1569. Manual 288. AHCB. Arxiu Notarial, II-5.

⁵² AHPB. Not. Joan Vicenç Cellarés, *Segon llibre de testaments, 1592-1607*. Llig. 25. Fols. 52r-55r; APSJP (Arxiu de la Parròquia dels Sants Just i Pastor), *Llibre de matrimonis*, vol. 1.

⁵³ J. Elliott, *La rebelión de los catalanes*, op. cit., p. 122.

Arran d'aquella Cort i en els anys subsegüents en què es perllongà el problema, Francesc Cosme Fivaller es destacà per intervenir al costat d'un grup de nobles, amb els que mantenia afinitats per bàndols, que encapçalà una enèrgica oposició contra l'acceptació de certes constitucions.⁵⁴ Llurs relacions més properes, paradoxalment, el situaven al costat de personatges contraris a aquella reacció, i que s'extenien des del comte de Savallà, que per instància reial els intentava de convèncer que acceptessin les noves constitucions⁵⁵ fins el mateix virrei Duc de Fèria.⁵⁶ Fins ací, l'estat de bones relacions de la família amb la Monarquia havia evolucionat en sentit degeneratiu: el 1584 Francesc Cosme havia estat nomenat veguer de Barcelona, entre els anys 1591 i 1593 tant ell mateix com son cosí Geroni foren regaliats i perseguits per ordre dels jutges de la Sala del Criminal de l'Audiència, a causa de l'assessorament jurídic que oferiren a la Diputació i al Consell de Cent al voltant de la qüestió de la captura del Diputat militar Granollachs⁵⁷ i com a colofó final, l'oposició a les constitucions noves. A la conjuntura política de començaments del XVII, però, on constatem les contradiccions entre les seves relacions familiars i el comportament polític, fan pensar en l'existència d'ocultes complicitats que s'hi imbricarien i de les què també la majoria participaven, difícils de constatar.

Coincidint amb l'apertura del Consell de Cent als nobles, els Fivaller perderen certes qüotes de poder personal⁵⁸ què només conservaren mercès a les aliances que havien concordat amb la mitjana noblesa urbana. Durant aquell parèntesi de temps foren alguns dels seus afins els qui, aproximadament cada cinc anys, ocuparen una de les principals conselleries: en 1621 el conseller en cap Perot d'Altarriba era parent de la germana de Geroni Fivaller; en 1625 el conseller segon Geroni de Gàver ho era del seu fill; i en 1632, el conseller tercer Francesc Xammar era parent de Francesc Ramon Fivaller i Xammar. Mentrestant intensificaren llur tasca política a l'entorn del Braç militar i com a jurats d'aquest estament al Consell. Així, Miquel Fivaller i Guialmar, concorregué a totes les controvèrsies polítiques esdevingudes entre el 1621 i 1626: recolzat per alguns nobles destacats, rebutjà qualsevol proposta que des de la cort de Madrid s'oferia davant la nega-

⁵⁴ J.-H. Elliott, op. cit., p. 56. X. Torres, *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya de l'Antic Règim (1590-1640)*. Tesi doct. UAB, 1988. Vol. 3, p. 857.

⁵⁵ J.-M. Casas Homs (ed.), *Dietari de Geroni Pujades*. Barcelona, 1975. Vol. 1, p. 156.

⁵⁶ Trobem fent de testimonis de boda a la cerimònia religiosa de la seva filla Anna, a Bernat de Boixadors comte de Savallà i al mateix virrei. Participar-hi demostrava l'existència prèvia amb la família de vincles d'ordre divers, clientelars o de fraternitat, i augmentava els compromisos contrets. APSJP, *Llibre de matrimonis*, vol. 2.

⁵⁷ ACA. Secc. Generalitat. *Processos de Cort, 1599*. Sig.1099. Fols. 732v-734, 771r-773r.

⁵⁸ Francesc Ramon, cònsul de mar al 1633 i conseller tercer al 1635, fou l'últim que ocupà una conselleria després del seu oncle Geroni al 1619 com a conseller en cap.

tiva a acceptar el nou virrei bisbe de Barcelona i a la Cort de 1626, s'enlairà com a cap d'una facció particular del Braç que plantejà un dissentiment total exigint garanties pel compliment de les constitucions del Principat.⁵⁹

A la sisena generació, cap al 1630, quan només sobrevivia una sola de les branques familiars masculines, el matrimoni de Ferran fill de Miquel Fivaller, amb Eulàlia Pol,⁶⁰ filla d'un llinatge ja desplaçat del govern municipal, era indicatiu que els Fivaller començaven a romandre marginats de l'accés a un luxós i exclusiu mercat nupcial, dominat per les famílies més presents a la institució. De sort que per aquells anys, un cosí de Ferran Fivaller enllaçava amb una família propera a la Cort Reial, els Erill-Salbà.⁶¹ Quan Ferran Fivaller aconseguí el grau de noble, pogueren agilitzar-ho aquestes influències familiars, ja que el seu pare des de 1626 portava demanant-lo com a compensació per retirar la seva oposició política al si de la Cort d'aquell any.⁶² Les profundes diferències entre les branques d'un llinatge havien tendit a engrandir-se. De fet anaven paral·leles a les diferències generades dintre de la pròpia noblesa, les quals s'aguditzaven davant dels problemes d'ordre polític. Efectivament vuit anys després, res no tenia que veure el comportament del noble Ferran Fivaller quan negligí les ordres de l'autoritat virregnal a la campanya de Salses i la fidel actitud del canceller Erill,⁶³ parent del seu cosí. S'havien relaxat les influències familiars dels llinatges, en una llarga evolució que els feu abandonar llur caràcter de sociabilitat oberta.⁶⁴

La posguerra, marc històric de la setena generació, il·lustra una etapa de canvis socials,⁶⁵ noves orientacions polítiques familiars i ruptura amb els processos que s'estaven configurant a la família durant la preguerra. Sembla que anaven aparellats l'afermament dins la noblesa especialment mitjançant matrimonis, un alt càrrec a l'administració reial i la reconversió

⁵⁹ J.-H. Elliott, *La rebelión de los catalanes*, op. cit., pp. 186 i 202.

⁶⁰ AHPB, Not. Francesc Reverter, *Primum testamentorum...* Llig. 21, s.n.

⁶¹ Aliança entre Francesc Pardina i Fivaller i Joana Erill i Salbà, AHPB, Not. Antic Servat, *Capitols matrimonials, 1626-1631*. Llig. 44. Fols. 62r-67r. Aleshores Francesc D'Erill era Cancellier de Catalunya i feia poc Miquel de Salbà Regent del Consell d'Aragó.

⁶² Elliott, op. cit., p. 204. Al seu Memorial de serveis familiars, probablement amb absoluta intenció Miquel Fivaller només relacionà els mèrits d'una branca llunyana fusionada ja amb la noblesa, manipulant doncs llur memòria genealògica. ACA, Consell d'Aragó, llig. 498.

⁶³ Elliott, pp. 328-330.

⁶⁴ Estudiad pel cas de la noblesa anglesa per L. Stone, *Familia, sexo y matrimonio en Inglaterra*, Madrid, Fondo de Cultura Económica, 1990.

⁶⁵ Sobre la relació de vells i emergents grups socials amb el nou poder, F. Sánchez Marcos, *Cataluña y el gobierno central tras la guerra de los Segadores (1672-1679)*, Barcelona, 1983. J. Amelang, "Municipal autonomy in early moder Spain. Two recent studies of Barcelona", *I Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, 1984, vol. 1, pp. 19-24. J.-M.ª Torras, "El projecte de repressió dels catalans de 1652", dins *La Revolució Catalana de 1640*, Barcelona, 1991, pp. 266-267.

política en termes d'adscripció al costat de la Monarquia i del nou ordre que es venia a configurar arran del Parlament de 1653. En aquest participaren Pere Fivaller i Pol, i un cunyat seu, Joan de Llordat, casat amb la seva germana Maria. Les seves famílies, en canvi, havien estat presents a la Cort General de 1640. Ara passaven a integrar-se dins del nou equip triomfant amb una clara voluntat de cooperació, que es veurà recompensada amb el càrrec de Ferran Fivaller de Lloctinent del Batlle General i reflectida reiteradament per lligams familiars amb el segon matrimoni de la seva germana amb un membre d'una família expulsada pels caps profrancescos durant la revolta, els Despalau.⁶⁶

Durant els darrers vint anys del segle XVII, els matrimonis del noble Carles Fivaller, de la vuitena generació i fill de Pere Fivaller amb Teresa de Magarola i en segones noces amb Francesca de Rubí,⁶⁷ així com el de la seva germana amb Felip de Ferran, venien a confirmar l'opció i integració dintre del cercle de famílies que havien estat durant la guerra civil proreialistes⁶⁸ i que ara es trobaven entre els dirigents de l'alta política. Totes aquestes famílies, obtingueren títols nobiliaris durant els últims anys del regnat dels Austries. L'austrofilia convençuda de Carles Fivaller durant la guerra de Successió gaudia doncs, d'inequívokes resonàncies familiars.⁶⁹

Si durant el règim de la cooptació aquesta família constituí una de les castes polítiques del govern ciutadà, sens dubte davant del nou règim insulatiu que obrí l'Edat moderna no es ressistiren a perdre les posicions que sempre havien detentat. Entre el 1500 i el 1650, --llevat de dos intervals de deu i de vint-i-tres anys a mitjans del XVI i principis del XVII, aquest darrer a causa de l'extinció, respectivament-- entre cada quatre i vuit anys els Fivaller o llurs parents directes ocupaven una de les principals conselleries.

3. PATRIMONI I PODER

De la comparació entre l'estat global del patrimoni i el grau de participació de la família en la distribució del poder, es poden aportar algunes hipòtesis sobre les estructures econòmiques de la classe política.

⁶⁶ J. Vidal i Pla, *Guerra dels segadors i crisi social. Els exiliats filipistes (1640-1652)*, Barcelona, 1984, p. 72.

⁶⁷ AHPB, Not. Ramon Vilana Perlas, *Llibre sisé de capitols matrimonials*, Llig. 39, Fols. 199r-205r; Joan Francesc Verneda, *Primi libri capitulorum matrimoniorum*, Llig. 9, Fol. 42; ASJP, *Llibre de matrimonis*, vol. 5.

⁶⁸ J. Vidal i Pla, op. cit., apèndix.

⁶⁹ Un estudi sobre aquests aspectes a J.-A. Chiquillo Pérez, "La nobleza austracista en la guerra de Sucesión. Algunas hipótesis sobre su participación", *Estudios*, 17, 1991, pp. 115-147. Sobre la decantació política d'aquestes famílies catalanes a començaments del segle XVIII, J. Albareda, *Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Barcelona, Vicens Vives, 1993.

Al principi del segle XVI, el conseller Galcerà Fivaller, disposava d'una renda anual de poc més de 192 lliures. Aquesta es composava de les pensions de censals morts sobre propietaris rurals i sobre municipis dels voltants de Barcelona en un 71,3 %, de censos sobre unes cases que n'era propietari a Sabadell i a Manresa en un 21,5 % i de l'arrendament d'unes escrivanies en aquestes viles en un 7,2 %. Era ademés propietari d'un patrimoni rústic compost per cinquanta-cinc finques amb una extensió total d'uns cinquanta jornals, de dos boscos i dos masos (el mas Sant Feliu i el mas Coloma), d'uns quants immobles urbans i de la part que li corresponia sobre la torre de Sant Vicens, compartida entre tots els germans.⁷⁰ En definitiva, patrimoni rústic, censals i censos configuraven la base de la seva hisenda.⁷¹ Els seus fills Perot i Honorat, moriren sense descendència. El patrimoni revertí sobre l'Església, on encara restava un altre germà, el frare Gaspar Fivaller.⁷²

Poc temps després, un nebot, Miquel fill de Jaume Fivaller, era propietari de les cases del carrer Montcada, la del carrer de la Bòria, un hort, dos molins tot a Barcelona i unes rendes anuals que ascendien a la xifra de cinc-cents trenta lliures en censals morts sobre propietaris rurals i sobre la Reial Batllia en un 99 %, i en lloguers de cases també de Barcelona en un 1 %.⁷³ La puja de la renda respecte a l'oncle conseller, ens indica no només que s'assolí un nivell més digne per a la categoria de cavallers, a la qual s'havien assimilat feia poc,⁷⁴ sinó que havia experimentat un augment del patrimoni possiblement originat amb el seu pare Jaume Fivaller, algtzmir reial, il·lustratiu ademés de la base econòmica de certs sectors de l'administració reial. Si hi afegim el fet que aquest participà del bandidatge rural, verifiquem la discordància causa-efecte entre l'esmentat fenomen i una economia familiar que anava en ascens. Guerau son germà, però, heretà la torre del Clot, cases i molins a Sant Vicens i una renda anual de poc més de cinquanta lliures en censos sobre cases.⁷⁵ La diferència quant a rendes que s'obria entre els dos, encaixa amb l'existència força més desproveïda dels fadrísters com a conseqüència del règim jurídic familiar català. Sense més possibilitat que reproduir el seu estatus, Guerau es casà amb la filla d'un mercader que li aportà com a dot unes cases a la ciutat, valorades en dos-cents cinquanta lliures.⁷⁶ La recepció d'una bona dot depenia dels condi-

⁷⁰ Exceptuant la part de Perot, que anà a parar al seu oncle de València. AHPB. Not. Joan-Geroní Canyelles, *Bursa inventariorum, 1519-1539*. Llig. 25 s.n.

⁷¹ J.-S. Amelang, *Honored citizens...*, op. cit., p. 153.

⁷² AHPB. Not. Joan Llorenç Calçà, *Pliego de testamentos de varios años*. Llig. 2. s.n.

⁷³ AHMB. Arxiu notarial. Secc. I-31. s.n.

⁷⁴ Elliott, op. cit., p. 63.

⁷⁵ AHPB. Not. Antoni Anglès, *Legajo de inventarios y almonedas, 1527-1543*, llig. 22. s.n.

⁷⁶ AHPB. Jaume-Benet Miquel, *Primus liber testamentorum, 1528-1542*. Llig. 4. s.n.

cionaments inicials de qui la cercava, reproduint per tant més que no pas mobilitzant en sentit progressiu, l'economia prèvia. És prou palès el caràcter més urbà de la renda i del patrimoni immobiliari d'aquest nucli familiar.⁷⁷

Bernat Fivaller, altre dels membres de la primera generació familiar, ademés d'unes rendes similars, era titular de l'immoble del carrer de Fonollar a Barcelona que fou llegat al seu fill i hereu, Miquel Fivaller i Santmartí. Aquest incrementà el vell patrimoni en poc més de dos-cents lliures que pertanyeren al dot de la seva muller. El seu fill Jaume heretà tot menys la casa, la qual passà a integrar la llegítima de la seva germana, i la part que esperava rebre pel plet incoat contra la causa de Francesc Ramon Fivaller, nebot seu.⁷⁸ En la fase familiar de les successions, els desequilibris entre branques sortien a la superfície en forma d'oberts enfrontaments. Potser en el fons es tractava d'una espècie de lluita per reequilibrar la distribució interna del poder.

El plet començà l'any 1535 entre Honorat i Francesc Ramon Fivaller i Miquel, germans, la sentència del qual data del 1537. Honorat era hereu universal per part materna. Aquesta herència comprenia també el patrimoni universal del seu avi Perot Miquel, obvi resultat aquest d'una estratègia que, molt utilitzada per algunes famílies, contribuïa a la fusió amb una altra Casa per enriquir la pròpia, aprofitant l'agudització del desgast patrimonial d'aquella. En efecte, l'herència dels Miquel es reduïa a unes dos mil dos-cents cinquanta lliures. Destinat en principi als estudis eclesiàstics, del seu pare havia rebut ja mil dos-cents lliures i ara, reclamava la llegítima corresponent, retinguda per l'hereu Francesc Ramon. De la sentència es desprèn un total del patrimoni Fivaller de més de dinou mil lliures, que consistien en vuit mil sis-cents per propietats de censals i la resta per immobles i diner comptant. Honorat rebria de llegítima altres mil dos-cents lliures.⁷⁹ El seu pare, que havia estat al seu torn hereu universal patern, havia disposat per testament que Honorat rebria vuitanta lliures de renda anual per a continuar estudiant, encara que nou anys després es casaria.⁸⁰ A

⁷⁷ Com és també en el cas dels Gualbes. E. Serra, "Els Gualbes...", art. cit., p. 482.

⁷⁸ Aquest deute de parentiu, que no sabem a quant ascendeix, havia estat estipulat en el testament de la Baronesa de Gualbes, senyora de l'Eramprunyà, com a successora d'un patrimoni que fou d'un Fivaller del segle XV. A aquest li pertocà com a descendent de la branca femenina dels Fivaller fusionada amb els March, titulars de la Baronia. AHPB. Not. Pedro Fitor (major), *Primum liber testamentorum et aliarum ultimarium voluntatum, 1549-1576*, llig. 19. s.n.

⁷⁹ La resta dels germans reberen mil nou-cents lliures de llegítima. AHPB. Not. Antoni Anglès, *Sentencia arbitral entre los magnífichs mossèn Francesch Ramon Fivaller e mossèn Honorat Fivaller*. Llig. 9. 15 fols.

⁸⁰ AHPB. Not. Antic Servat (major), *Secundi libri testamentorum, 1614-1621*, llig. 42. Fols. 107r-112r. (Testament de la seva filla Emerenciana Fivaller).

l'única filla, Eleonor, li llegà dos mil dos-centes lliures per contraure matrimoni.⁸¹ Quan Eleonor es casà amb un Carrós i Requesens, hagueren d'augmentar-li la dot en tres-centes lliures més.⁸² A un altre fill, Bernat, li llegà dos mil lliures per la mateixa raó, a la qual cosa s'havia d'afegir les cent que l'hi donà la seva tia Angela Pasqual.

Ens interessa l'evolució patrimonial de Bernat Fivaller, ja que dues generacions després la seva descendència englobaria el total del llinatge, per raó d'extinció. Bernat rebé com a dot de la primera muller mil-vuitanta lliures⁸³ i de la segona dues-mil.⁸⁴ Al llarg de la seva vida acreixé el patrimoni original, amb varies cases al carrer de sant Honorat de Barcelona. Tot ho llegà al seu únic fill Geroni Fivaller i Soldevila, de la mateixa manera que aquest ho faria amb el seu també fill únic Miquel Fivaller i Guialmar.⁸⁵ La major part dels ingressos de Geroni, probablement procedien dels seus honoraris com a advocat de la Ciutat, tal com també passaria amb el seu pare, ja que en l'inventari post-òbitum només es relacionaven els béns immobles que ja heretà d'aquest.⁸⁶

L'acumulació d'un patrimoni fundiari anà a càrrec de la branca hereva, centrada en aquests negocis i allunyada dels principals càrrecs de govern, un allunyament tanmateix que no significava pas una pèrdua de la capacitat d'intervencionisme i dinamisme polític.

Així l'hereu Francesc Ramon Fivaller i Miquel, en el seu testament llegava al seu fill Miquel Joan, canonge, mil lliures i a la seva filla Gerònima de Calders, tot i que ho desconeixem, sí que sabem que aquesta al seu torn llegà a cadascú dels tres fills que tingué, dos-centes lliures i encara tenia per deixar en hereu universal.⁸⁷ El gruix del patrimoni, integrat per les cases de la Plaça del Ví de Barcelona, una renda anual de quatre-centes lliures i la part a correspondre de les dos mil de la dot materna parà a l'hereu Francesc-Cosme Fivaller i Boixadors.⁸⁸ Francesc-Cosme al seu torn en nomenà son fill Francesc Ramon Fivaller i Xammar, el qual al casar-se amb una Argençola ingressà procedent de la dot, una renda anual de 149

⁸¹ AHPB. Antoni Anglès, *Secundus testamentorum, codicillorum et aliarum ultimorum voluntatum liber, 1528-1540*. Llig. 19. s.n.

⁸² AHPB. Andreu Miquel Mir (menor), *Legajo de capitulos matrimoniales, inventarios y testamentos, 1546*. Llig. 14. s.n.

⁸³ AHPB. Pau Renard, *Manual de capitulos matrimoniales, 1548-1557*. Llig. 24. Fols. 135r-138v.

⁸⁴ BC. Arxiu notarial, Jaume d'Encontra, *Capitols matrimoniales, 1563-1569*. Man. fol. 288. s.n.

⁸⁵ AHPB. Not. Matias Amell, *Llibre de testaments, 1616-39*. Llig. 13. Fols. 149r-150v.

⁸⁶ AHPB. Galcerà Sever Pedralbes, *Pliego de inventarios sueltos, 1600-27*. llig. 13. s.n.

⁸⁷ AHPB. Joan Vicenç Cellarés, *Secundus liber testamentorum, 1592-1607*. Llig. 25. fols. 52r-55v.

⁸⁸ AHPB. Francesc Solsona, *Secundus liber testamentorum 1550-1575*, llig. 2. Fols. 47r-52v.

lliures i una quantitat de tres mil lliures.⁸⁹ Francesc Ramon era propietari d'unes cases a Barcelona al carrer de la Mercè i davant la Marina, calculem que més de set, dues torres rurals, una al Clot i una altra a Sant Martí de Provensals, alguns molins, la sisena del molí del clot per execució de Cort⁹⁰ i deu finques rurals a les rodalies amb una extensió total de vint-i-cinc jornals.⁹¹ La desaparició dels censals probablement són prova d'un cert endeutament que es va forjant des de la generació anterior. De fet l'ampliació d'un patrimoni comportava sovint la inclusió de molts deutes. L'augment de les dots venia a significar coincidint amb allò, la necessitat d'immobilitzar les fonts econòmiques familiars com a solució per conservar-les, ja que per garantir les dots s'havia d'invertir en rendes fixes a llarg termini.⁹² Mort sense descendència, Francesc Ramon en el seu testament deixava com hereu son nebot Ferran Fivaller.⁹³

L'herència de Francesc Ramon Fivaller es veié acompanyada d'una llarga controvèrsia familiar. Havia testat al 1637 i dos anys després de la seva mort, la vídua ensems amb Francesc Xammar com a cosí i donatari particular del difunt nomenat al mateix 1639, s'enfrontaren amb la germana de Francesc Ramon. La causa dels dos primers es fonamentava en el testament de la germana, on s'havia vinculat a l'herència com a substitut fideïcomisari Francesc Ramon, i pretenia la restitució de certes quantitats pecuniàries que eren en poder de l'actual hereva. La part contrària els retornà un censal mort de dues mil lliures de preu i cent de renda anual.⁹⁴ Més tard, al 1658, la vídua Clara Argençola s'enfrontava amb la vídua de Francesc Xammar, per les pretensions d'aquesta última a l'heretat universal de Francesc Ramon Fivaller, atès la donació feta al seu marit, i amb la concòrdia obtingué la casa del carrer de la Mercè.⁹⁵

Aquests recursos constituïren l'estratègia que permeté d'acaparar entre els membres implicats amb la branca extingida, la part del patrimoni que havia restat al marge de l'absorció a la branca familiar supervivent. I, en menor escala, s'estava reproduint entre aquells el mateix procés de concentració.

⁸⁹ AHPB. Not. Bernat Puigvert, *Manual de capitulos matrimoniales, 1600-1611*, llig. 23. Fols. 243r-248v. La seva germana Anna Pardina aportà com a dot tres mil lliures paternes i mil per part del seu oncle, el canonge Miquel Joan Fivaller. AHPB. Francesc Blanch, *Primus capitulum matrimoniorum liber, 1600-1608*. Llig. 13. s.n.

⁹⁰ Algunes famílies havien fet del mecanisme de greuges de les corts una font d'ingressos, i els Fivaller sembla que s'hi apuntaren. Vid. també, E. Serra, *art. cit.*, p. 483.

⁹¹ AHPB. Francesc Pla, *Libro quinto de inventarios, 1640-41*. Llig. 36. Fols. 162r-165r.

⁹² Amelang, *Honored citizens...*, *op. cit.*, p. 164.

⁹³ AHPB. Not. Lluís Collell (menor), *Secundus testamentorum liber, 1636-56*. Llig. 12. Fols. 1r-7r.

⁹⁴ AHPB. Not. Francesc Pla, *Liber concordiarum, 1624-1650*. Llig. 32. Fols. 654r-657r.

⁹⁵ AHPB. Jaume Rondó, *Llibre de concòrdies, 1657-1663*. Llig. 23. Fols. 60r-65v.

Fins a la cinquena generació, l'extinció s'havia produït entre les línies familiars no hereves. Des d'aquesta, però, el procés s'invertí. Limitada la successió en mans de Francesc Ramon Fivaller i Xammar, el patrimoni de la Casa passà a integrar-se dintre d'una línia col·lateral supervivent. Es tractava de la inaugurada pel germà del seu avi, Bernat Fivaller i Miquel. El seu nét directe, Ferran, rebé doncs l'herència del seu oncle Fivaller i Xammar, així com també la del seu pare Miquel Fivaller i Guialmar i la de la seva tia paterna Peronella Altarriba.⁹⁶ L'heretat de Ferran es composava al final de llur vida, de varies cases a Barcelona i a Riudoms, el castell i lloc de Molnars de Tarragona, la quadra de la Gramatxa i el castell de Fonollar amb la seva quadra, terme i drets del castellatge, situats a Sant Boi de Llobregat, quinze finques rústiques a la rodalia de Barcelona, el mas Pallarés a Tamarit, el mas Figueres⁹⁷ i el mas Sots, l'heretat de Brugau, la de Campàs i Camp Gran totes a Riudoms i unes rendes anuals de sis-centes trenta lliures, consistents en censos sobre cases alguns dels quals els heretava de la seva tia Peronella Altarriba en un 27,5 %, i en censals morts sobre les viles de Riudoms, Castellbell, Reus i Lleida i sobre diversos propietaris rurals com àdhuc sobre Clara Argençola, per tenir encara béns de Francesc Ramon Fivaller del qual heretava Ferran, en un 72,5 %. La seva muller havia aportat al matrimoni ademés, l'heretat i torre de Roudors, la de Bassà a Granollers i dues mil vuit-centes lliures comptants, de fet la universal heretat dels pares.⁹⁸

En aquest moment començà la participació de la família en el règim senyorial amb la percepció dels seus drets, sense abandonar mai els beneficis de la renda urbana, enfortint per tant la hisenda familiar i superant la feblesa de l'anterior etapa.⁹⁹

Fou la branca no hereva i més professionalitzada de vell antuvi en l'exercici del dret, la que evolucionà envers senyors jurisdiccionals, des del moment en què perderen l'herència de govern. Pèrdua que en canvi seguia coexistint amb el també heretat dinamisme polític. Un cop, però, concentrat el patrimoni que els hereus Fivaller arplegaren durant cinc generacions, es trobava per una banda engreixada i per tant protegida davant la nefasta

⁹⁶ Els seus germans només reberen de la mare. Gerònima de Gibelí: mil lliures Peronella, dos mil Francesc Ferran el fadrister i cinc-centes cadascú dels altres. AHPB. Maties Amell, *Llibre de testaments, 1616-1639*, llig. 19. Fols. 163r-169v i 246r-251v.

⁹⁷ Situat a una finca que posseïa la família des del temps de Galcerà Fivaller a finals del segle xv. AHPB. Joan Geroni Canyelles. *Inventaris...*

⁹⁸ Una altra etapa de la història familiar en què es decidiren per enllaçar amb una pubilla i absorbir el patrimoni d'una Casa. AHPB. Not. Francesc Reverter, *Libro primero de inventarios, 1638-1647*, llig. 17, fols. 258r-263v; Esteve-Gilabert Bruniquer, *Libro décimo de capitulos matrimoniales, 1627-1634*, llig. 24. s.n.

⁹⁹ Entre els Gualbes, a diferència, culmina cap als anys setanta la definitiva absorció de la renda urbana per la rural a causa de la ruptura total de la successió masculina, ruptura que no existirà de la mateixa manera entre els Fivaller. E. Serra, art. cit., p. 486.

conjuntura de devallada de les rendes que s'apropava, però d'altra romangué desplaçada de la tasca de govern municipal, alineant-se en d'altres compromisos polítics com a classe jurisdiccional. Tot excepte les cases, els títols de renda i les peces de terra, havien pertangut al seu pare Miquel Fivaller que li'n féu donació a l'enllaçar amb Eulàlia Pol, i encara es reservà en aquella ocasió set mil dos-centes lliures juntament amb el dret de contractar pastures i carnisseries amb la Ciutat. Aquests drets, ens suggereixen un relatiu esforç per part de la branca familiar, per a extreure uns ingressos superiors als procedents de les habituals inversions sobre rendes fixes.¹⁰⁰ El patrimoni heretat arran de l'extinció de la branca hereva no fou doncs l'únic element que contribuï a la concentració patrimonial familiar, sinó que s'afegí al procés d'enriquiment de la col·lateral. En conclusió, és probable que els membres més apropats als rengles polítics s'enriquessin mitjançant una major dinamització econòmica dels seus patrimonis mentres que els altres simplement aconseguissin de mantindre o conservar les herències patrimonials. L'esmentat enriquiment anà acompanyat, com sabem, per les primeres demandes de títol nobiliari.

Amb el testament de Ferran Fivaller es tornava després de cents anys a una pràctica en l'organització de les successions que distingia d'una banda el patrimoni i d'altra la dedicació a la política. En efecte, Ferran hi assignava hereu seu universal, tal com ho havia fet també la seva esposa, a Pere Fivaller, sense especificar res sobre l'altre fill que fou lloctinent del Batlle,¹⁰¹ que sí rebria en canvi de mans maternes, dues mil lliures per una casa venuda del seu pare al carrer Ample.¹⁰² Alguns anys després en el capítol matrimonial de la seva filla Maria amb el noble Llordat, Ferran la dotà amb el mas Figueres i la finca rural de Riudoms valorades en mil lliures, dos-mil lliures comptants i una renda anual de cent lliures per la pensió d'onze censals morts. Al seu segon matrimoni la dot consistí en tretze mil lliures, de les quals part eren del primer matrimoni, i part d'una concòrdia entre uns fideïcomissaris de Joan de Llordat i Maria Fivaller al 1667. A més aportava tres mil lliures per sis peces de terra de trenta-cinc jornals, una casa a Santa Eulàlia de Provensana i la renda anual de tretze lliures per dos censals morts sobre propietaris rurals.¹⁰³ Ens trobem ara amb la culminació d'un creixent procés d'expansió de les dots, més significatiu encara

¹⁰⁰ Efectivament, la noblesa urbana que cercava beneficis superiors al 5 %, obtingueren profit arrendant la recaptació d'impostos o bé mitjançant contractes d'aprovisionament. Amelang, *Honored citizens...* op. cit., p. 166.

¹⁰¹ AHPB. Francesc Reverter. *Primus liber testamentorum, 1638-1649*. Llig. 21. Fols. 58v-66r.

¹⁰² AHPB. Antic Servat (major). *Tercii libri testamentorum, 1616-1630*. Llig. 28. Fols. 243r-247r.

¹⁰³ AHPB. Not. Ramon Vilana Perlas, *Primer llibre de capitols matrimoniales, 1657-1665*, llig. 37. Fols. 160r-165r; *Id.*, *Segon llibre de capitols matrimoniales, 1665-1669*. Llig. 38. Fols. 293r-296r.

com a resultat d'una conjuntura que només des d'ara començava a créixer favorablement. En la mateixa línia es trobava el patrimoni dels descendents Pere Fivaller i Pol,¹⁰⁴ així com el darrer hereu del llinatge a finals del XVII, Carles Fivaller.¹⁰⁵

CONCLUSIONS

L'organització familiar no és paral·lela a la uniformitat familiar. Persisteixen en els segles moderns sectors contraposats dintre de la família. La sectorialització familiar perllongà la ficció d'un llinatge globalment poderós, quan en la realitat l'assumpció del poder requeria tan solament en uns pocs membres que el concentraven gràcies a la jerarquització interna familiar. Així doncs, l'organització tampoc no significà pas control i equilibra-da assignació de recursos a tots els membres de la família i per aquesta raó a vegades el compromís comú es limitava només a la garantia de certes relacions. Aquestes relacions no tenien límits: en coherència conservaven velles parcel·les de poder, en guanyaven i, barrejades en el complex joc dels interessos de classe política, entraven en complicitats contradictòries. I era aquesta organització familiar la que dirigia les aliances configurant una veritable política de relacions amb el poder.

El llinatge aconseguí sobreviure a les inclemències de l'extinció progressiva de les seves branques, refugiant-se en els càrrecs o bé en el patrimoni, mantenint-se durant la major part del temps pròxim a la vida política i quant no, evolucionant fins a assolir-ho de nou, com a part d'una classe enormement estratègica, a la qual pertanyeren. Les condicions de l'accés al poder podien variar, però la capacitat per adaptar-s'hi mai minvaria.

¹⁰⁴ Deixava a la seva filla Anna tres mil lliures, a la resta els col·locava en religió exceptuant a Carles i nomenava com hereu Ramon. AHPB. Ramon Vilana Perlas, *Primus testatorum liber, 1657-1681*. Llig. 34. Fols. 239r-245r.

¹⁰⁵ En el moment de casar-se se li assignà l'herència universal per mort del primogènit. AHPB. Íd. *Sisè llibre de capítols matrimonials, 1681-1689*. Llig. 39. Fols. 199r-205r.